

Azerbaycan Milli Hükümeti 1945-1946

Sonay ÜNAL

Dr. Sinan DEMİRTÜRK *

Anadolu'nun Türkleşme ve Müslümanlaşma sürecinde önemli bir role sahip olan, ayrıca Türklerin İslam sonrası 1000 yıllık hakimiyetinde bulunan İran, Türkiye'nin komşu ülkesi olmasına rağmen pek bilinen bir coğrafya değildir, bu yüzden İran'ı "yakındaki uzak ülke" olarak tanımlamamız yanlış olmaz. Bu bilinmezlik özellikle İran'ın yakın dönem tarihi ile ilgili alanda daha fazla göze çarpmaktadır. Dolayısıyla bu alanda yapılan bilimsel çalışmalar pek kıymetliler.

İran'la ilgili son zamanlarda yayınlanan kitaplar arasında Sonay ÜNAL'ın "Azerbaycan Milli Hükümeti 1945-1946" (Ankara, 2019) alanında büyük bir boşluğu doldurmaya gayret etmiştir.

Yazar kitabın tanıtım kısmında şöyle yazmıştır: "XX. yüzyıl başlarından itibaren çalkantılı bir sürece giren İran, taraf olmadığı I. ve II. Dünya Savaşlarının olumsuz etkisini derinden hissetmişti. Zira, ülkenin toprakları İngilizler ve Ruslar tarafından bazen fiilen işgal edilmiş bazen de tahakküm altına alınarak bu güçlerin müstemlekesi haline gelmişti. Bu durum kültürel açıdan zengin ve farklı etnik grupları

* Gazi Üniversitesi, GORAM, Ankara, Türkiye, sinandemirturk@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9630-0707

bünyesinde barındıran İran'ın iç dinamiklerini de harekete geçirdi. Bölgesel ayaklanmalar hatta özgürlük ve özerklik talepleri arka arkaya patlak vermeye başladı. Bununla birlikte 1925 yılında Kaçar Hanedanlığı'na son vererek yönetimi eline geçiren Pehlevi Hanedanlığı ile birlikte İran için yeni bir dönem başlamış oldu.

Elinizdeki bu eserde, Seyid Cafer Pişeverî önderliğinde kurulan ve 1945-1946 yılları arasında bir yıl ayakta kalmayı başaran Azerbaycan Milli Hükümeti'nin tarihi serüveni incelenmiştir. Ayrıca ülke içerisinde tüm etnik guruplara, özellikle Farslardan sonra en fazla nüfusa sahip Türklere karşı Pehlevi Hanedanlığı süresince uygulanan Farslaştırma politikasının unsurları ve Türklerin kendi kültürel kimliklerini korumak için yaptıkları mücadele detaylı olarak anlatılmıştır”.

Türk Tarih Kurumu'nun 203 sayfada yayınladığı bu eser giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında İran tarihi genel bir bakışla incelenmiş ve birinci bölümde Azerbaycan Milli Hükümeti öncesindeki mevcut durum tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bölümde özellikle İran Türklerinin 1905-1911 yılları arasında İran Meşrutiyet hareketi ve Tebriz merkezli 1920 Hiyabanî hareketindeki roller incelenmiştir. Ayrıca 1925'te kurulan Pehlevi rejimi döneminde Azerbaycan'da uygulanan siyasi, ekonomik ve kültürel politikalar ele alınmıştır. İkinci bölümde ise Azerbaycan Milli Hükümeti çncesi yapılan hazırlıklar özellikle başta Azerbaycan Demokrat Fırkası başta olmak üzere millî hareketin öncüleri olan cemiyet ve partiler tedkik edilmiştir. Üçüncü bölümde ise Azerbaycan Milli Hükümeti'nin kuruluşu, bir yıl süren ömrü süresince hükümetin farklı sahalardaki faaliyetleri ve yıkılışı anlatılmıştır. Kitap yaklaşık 34 adet fotoğraf, belge ve haritayla zenginleştirilmiştir.

Kaynakça

Sonay ÜNAL (2019), Azerbaycan Milli Hükümeti 1945-1946 , TTK, Ankara.